

a. sügisel rea teisi Eesti väeosi ellu ja koon-
das kõik need väeosad I Eesti rahvuslikuks
diviisiks. Selle tagajärjel toodi enne Saksa
okupatsiooni algust suur osa Eesti sõdureid
Vene sõjaväest kodumaale ja pandi alus Eesti
rahvusväele, kes osutus Eesti riigi rajamisel
esmajärgulise tähtsusega teguriks. Tänu oma
tutvustele kindluse staabis ja mujal õnnestus
P.-il kõrvaldada mitmed takistused uute Eesti
väeosade asutamise teel. Eestimaa selts-
kondlike asutiste liidu esindajana võttis
P. osa Tartus 11.—13. III 1917 peetud üle-
maalisest omavalitsuse koosolekust, kus ta
ühes O. Strandmann'i ja teistega J. Tõnisson'i
vastu kaitsis kõigist Eesti osadest ühe oma-
valitsusliku ühiku loomise vajadust, milline
vool pääsiski teravate kokkupõrgete järel
võidule. Ka oli P. 3.—4. VII. s. a. Tal-
linnas peetud Eesti rahvuskongressi juha-
taja, aidates oma külma rahuga tunduvalt
kaasa selle äreva kongressi kordaminekuks.
Ajutisse Maanõukogusse valiti P. Järvamaa
poolt, ilma et ta ühtegi erakonda oleks kuulu-
nud. Maanõukogu ajutise esimehe valimi-
sel jäi P., kes demokraatliku bloki poolt oli
kandidaadiks üles seatud, vähemusse, kuid
11. X samal a. valiti ta Maavalitsuse esi-
meheks ja selle administratiiv-osakonna juha-
tajaks. Enamlise riigipöörde järel võttis
J. Anvelt (vt.) 20. XI väevõimuga Maavalit-
suse P.-ilt üle. P.-i korteris pandi kolmel kor-
ral läbiotsimised toime ja enamlaste tribu-
naali poolt karistati teda Maavalitsuse töö-
tõrke õhutamise pärast 1-kuulise vangistusega.
Selle järel elas P. kuni enamlaste võimu lõ-
puni põranda all. Et sündmuste käik nõudis
rutulist teotsemist, asutas Ajut. Maanõukogu
vanematekogu, kelle tegevust enamlaste režiim
tunduvalt takistas, 19. II 1918 Päästekomitee.
Viimasele anti kuni normaalsemate aegade ni
kõik riiklik võim üle ja valiti selle liikmeiks
P., Jüri Vilms ja K. Konik. Päästekomiteel
õnnestus mitmete raskuste järel (vt. Konik)
Eesti iseseisvus 24. II 1918 Tallinnas välja
kuulutada ja järgm. päeval rahvale avaldada
Eesti Ajutise Valitsuse koosseis P.-iga kui pea-
ja siseministriga eesotsas. Algava Saksa oku-
patsiooni tõttu võis Ajutine Valitsus, kes oli
asunud liitlaste, eriti Inglise orientatsiooni
alusele, ainult põranda all töötada. P., kelle
läbirääkimised Saksa sõjaväeliste võimudega
eestlaste ja sakslaste koostöötamise asjus ei
annud tagajärgi, organiseeris okupatsioonivõ-
imude vastu passiivse boikoti ja õhutas sa-
laja opositsioonilist liikumist, pidades elavat
kirjavahetust Ajut. Valitsuse Peterburis vii-
biva esindusega. M. s. on P.-i koostatud pro-
testideklaratsioon, mille 10. IV 1918 Eesti
vallavanemad ette kandsid Riia maakoosole-
kul. Teine P.-i kirjutatud protestikava, mis

pidi ette kantama Lääne maakonna nõukogus,
sattus aga Saksa võimude kätte. Selle põhjal
arreteeriti P. 11. VI ja saadeti kindr. v. Secken-
dorfi (vt.) käsul vangilaagri, esiti Kura, siis
Minski ja lõpuks Grodno kubermangu. Oku-
patsioonivõimu kokkuvarisemisel vabastati ta
17. XI ja ruttas kohe Eestisse, kus seisund
oli vahepeal muutunud otse meeleehtlikuks.—
11. XI 1918 oli Ajutine Valitsus J. Poska
(vt.) juhatusel tööle asunud; riiklik aparaat
õli kujunemata, riigikassa tühi, korralik sõja-
vägi puudus ja väljakuulutatud vabatahtlik
mobilisatsioon ei andnud tagajärgi. Niisugustes
oludes osutus äärmiselt raskeks sõda pidada
Eestisse sissetunginud enamliste vägedega.
Kuid valitsus, kelle etteotsa jälle P. astus,
ei kaotanud pead. Nov. lõpul võeti ette mõ-
ned muutused valitsuse koosseisus, kusjuures
P. endale võttis pea- ja sõjaministri kohused.
Dets. 1918 loodi peastaap, operatiivstaap ja
sõjavägede ülemjuhataja instituut (vt. Laido-
ner), veebr. 1919 anti kõrgemaile sõjaväe-
listele asutistele kindel korraldus. Sõjami-
nistri ülesandeks oli eeskätt abivägede ja
varustuse hankimine, mis alal P. osutas suuri
võimeid. 6. XII 1918 tehti leping Saksa oku-
patsiooni ajal Vene valgeist loodud Pihkva
korpusega, kes enamlaste eest oli taganenud
Eesti alale; ta alistati nüüd Eesti ülemjuha-
tusele Loode korpuse nime all. 12. XII jõu-
dis Inglise laevastik ja 30. XII 1918 ning 12. I
1919 Soome vabatahtlikud abiväed (vt.
Ekström, Louhivuori, Kalm) Tallinna. Ka Root-
sist ja Taanist saadi vähemal arvul vaba-
tahtlikke. 18. II 1919 lepiti Läti valitsusega
kokku sõjategevuse ühtlustamise kohta. Liit-
lastelt ja Soomelt hangiti relvu ja sõjavarus-
tust, Soomest saadi 10 milj. marka laenu.
Eesti-Vene sõja alguses oli laiades hulkades
valitsenud lootusetusetunne. Seepärast tuli
valitsusel sõjapidamise edukuse huvides ener-
gilisi abinõusid tarvitada. 29. XI 1918 pandi
sõjaseadus terves riigis maksma ja otsustati
asutada väljakohtud. 1. XII 1918 kuulutati
välja sunduslik mobilisatsioon, millest kõrvale-
hoidjad tunnustati väejooksikuiks ja anti
kohtu kätte. Üle maa saadeti laiali valit-
suse emissarid, kes rahvale seletasid mobili-
satsiooni ja rekvisitsioonide paratamatust ning
propageerisid riigilaenu. Maakondades pidid
erilised komissarid Ajutise Valitsuse käskude
täitmise järele valvama. Ajut. Valitsuse ja
sõjaväejuhatuse kindla otsustamisvõime ning
energia tagajärjel hakkas rahvastikus usk Eesti
riigi sisse peagi kasvama seda enam, et väe-
rinnal saavutati rida üllatavaid edusamme (vt.
Laidoner). Kuid samal ajal tekkisid kohtadel
teravad kokkupõrked omavalitsuste ja sõja-
liste võimude vahel, kes püüdsid ka rinde-
taguse elu painutada sõjalise korra alla.